

ХРОНІКА

5–6 березня 2008 р. Інститут української мови НАН України разом із Інститутом мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України провели міжнародну наукову конференцію «Діалектна мова: сучасний стан і динаміка в часі», присвячену 100-річчю від дня народження доктора філологічних наук, професора Федота Трохимовича Жилка — відомого у слов'янських лінгвістичних колах діалектолога, координатора діалектологічних досліджень в Україні протягом 40–70 рр. ХХ ст., автора першого підручника з української діалектології для вишів, редактора «Атласу української мови» — першої в українському мовознавстві лінгвогеографічної праці, що охоплює ареал суцільного поширення української мови й частково переселенські говірки за його межами. Атлас відображає стан українських говорів 40–70 рр. ХХ ст. на всіх рівнях мовної структури, засвідчує сучасне діалектне членування українського ареалу, типологічні, генетичні, ареальні характеристики старожитніх і новостворених говорів української мови, взаємозв'язки національної мови та її говорів, міждіалектні контакти, ареальні зв'язки української мови із сусідніми мовами.

У роботі конференції взяли участь діалектологи з України, Росії, Польщі. Конференцію відкрив вітальним словом академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України, директор Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, академік В. Г. Скляренко. Він вказав на вагомий здобутки академічної діалектології — формування значної емпіричної бази даних про народну мову, підготовку фундаментальної праці «Атласу української мови» в 3-х томах, участь у створенні української частини в міжнародних проєктах «Загальнослов'янський лінгвістичний атлас» (від 1958 р.) та «Лінгвістичний атлас Європи» (від 1972 р.). Водночас учений зауважив, що на сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки питання дослідження народної мови у зв'язку з історією української мови та формуванням літературного стандарту досі залишається актуальним і потребує нових цікавих досліджень.

Академік НАН України В. Г. Скляренко вручив представникам родини Ф. Т. Жилка — синові й онукові — диплом лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, яку було присуджено колективі авторів «Атласу української мови» в 3-х томах (Т. 1. Полісся, Середня Наддніпрянина і суміжні землі. — К., 1984; Т. 2. Волинь, Наддніпрянина, Закарпаття і суміжні землі. — К., 1988; Т. 3. Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянина, Причорномор'я і суміжні землі. — К., 2001).

Про життєвий, творчий шлях та місце Ф. Т. Жилка в історії української діалектології на початку пленарного засідання розповів П. Ю. Гриценко, який відзначив, що головними здобутками сучасна українська лінгвогеографія, описова діалектологія значною

мірою завдячують саме Ф. Т. Жилкові та його науковій школі, а його праці в галузі української діалектології зберігають актуальність і сьогодні. Ф. Т. Жилкові як дослідникові середньонаддніпряньського діалекту присвятила свою доповідь Г. І. Мартинова (Черкаси). Своїми спогадами про відомого діалектолога поділилися С. М. Толстая (Москва) та Т. Б. Лукінова. Доповідачі звернули увагу на взаємодію діалектології та етнолінгвістики (С. М. Толстая — Москва), на вплив говорів на українську літературну мову (І. Г. Матвіяс), на мовні зміни та динаміку в польських діалектах (Є. Сиротюк — Познань, М. Кондратюк — Білосток), на мовні особливості російської говірки села Татарія в Болгарії (Л. Л. Касаткін — Москва).

Робота конференції проходила у двох секціях, на яких розглянуто такі проблеми: «Етнолінгвістика: ареалогія традиційної культури», «Історико-етимологічні та лінгвогеографічні студії», «Історія діалектних явищ — історія мови», «Діалектна морфологія», «Структурні рівні сучасних українських говорів», «Лексика і фразеологія діалектної мови». Було виголошено 71 доповідь.

Питання ареалогії традиційної культури висвітлює А. А. Плотникова (Москва) — в аспекті термінологічної лексики духовної культури балканослов'янського діалектного континууму; Н. В. Хобзей (Львів) розглянула культурне явище кризи призву українського діалектного словника; О. Л. Березович (Скатеринбург) привернула увагу до невивченості й перспектив дослідження народної лінгвістики; Н. А. Цимбал (Умань) представила свої спостереження над лексичною мотивацією в українських діалектах; Л. В. Непоп-Айдачич подала фрагмент дослідження ареалів побутування стереотипних рис польського мовного образу квітки; О. С. Узеньова (Москва) представила деякі спільні елементи в мові й традиційній культурі гуцулів і болгар на матеріалі прикарпатської говірки села Устерики Верховинського р-ну Івано-Франківської обл.; номінація родильного обряду стала об'єктом спостережень Т. М. Тищенко (Умань) у говірках Східного Поділля та І. А. Нібак у середньозакарпатському говорі; Л. Ю. Бріцина привернула увагу до якості джерельної бази фольклористики та діалектології.

Діалектні свідчення часто є джерелом для реконструкції праслов'янської лексики і семантики, зокрема І. В. Сабадош (Ужгород) на матеріалі українських закарпатських говірок дослідив ізголоси слів праслов'янського та індоєвропейського походження. Історико-етимологічне дослідження українського діалектного *жагва* на загальнослов'янському тлі представила Т. О. Черниш. Про те, що надійним допоміжним матеріалом для пізнання історії говірок можуть служити рукописні словники, зокрема П. Лукашевича, доповів Б. К. Галас (Ужгород). П. П. Чучка (Ужгород) зацентрував увагу на діалектній базі прізвищевих

назв і проблемах правопису прізвиськ українців. На перспективності збирання й систематизації оронімікону з його подальшою етимологізацією (на матеріалі оронімії Прикарпаття) наголосив С. О. Вербич.

Лінгвогеографічний напрям досліджень був представлений у доповідях Г. Л. Аркушина (Луцьк) — на матеріалі мисливської лексики західнополіських і суміжних говірок, В. М. Куриленка (Глухів) — на матеріалі поліських говорів, М. В. Поїстогової — на матеріалі ботанічної лексики східнополіських говірок, Т. В. Щербини (Черкаси) — на матеріалі говірок середньонадніпрянсько-степового порубіжжя.

Діалектологія дає цінні свідчення для історії мови. Дослідження народної мови у зв'язку з історією української мови було в полі зору Г. П. Стрельчук, А. Скужевської (Краків), А. Будзяк (Краків).

Предметом докладного аналізу доповідачів були діалектні особливості української мови всіх структурних рівнів. Зокрема, питання діалектної морфології були висвітлені в доповідях О. А. Тер-Аванесової (Москва), Г. С. Кобирино (Київ), В. О. Колесник (Одеса); на фонетичних особливостях говірок на матеріалі роману П. Шекерика-Доникова «Дідо Іванчик», у якому відбито особливості звукового складу гуцульських говірок Верховинщини, зацентувала увагу В. В. Грещук (Івано-Франківськ); фонетичні, морфологічні та лексичні особливості говірок на матеріалі говорів північної Гайновщини проаналізовано в доповідях Б. Сегеня (Білосток), М. П. Лесюка (Івано-Франківськ) — на матеріалі сучасного мовлення гуцулів; на специфіці фонетико-морфологічних особливостей бойківсько-гуцульського порубіжжя спинився М. В. Бігусяк (Івано-Франківськ), однієї перехідної українсько-російської говірки Воронезької області — С. Дяченко (Москва). Ю. В. Юсип-Якимович (Ужгород) проаналізувала семантичну, фонетичну і словотвірну структури звуконаслідувань, що функціонують в українських говорах Карпат. Про лексико-семантичну структуру прикметників на позначення внутрішніх рис людини в надбужсько-поліських говірках доповіла Г. О. Козачук. І. Ярош (Лодзь) висвітлила семантичну й асоціативну мотивацію народних назв знарядь праці. Склад та функціонування фразем у межах окремого діалекту стали об'єктом дослідження Н. Д. Коваленко (Кам'янець-Подільський) (на матеріалі західноподільських говірок) та Д. В. Ужченка (Луганськ) (на матеріалі східнословобожанських говірок). До проблем варіантності в діалектному мовленні звернулися Л. Р. Осташ та Р. І. Осташ (Львів).

Мова як система перебуває в постійному русі. На динаміку мовної системи та характер відкритості фонологічного, граматичного й лексичного рівнів не раз звертали увагу доповідачі, зокрема явища статичності і динаміки у фонологічній системі українських східнословобожанських говірок стали об'єктом дослідження К. Д. Глуховцевої (Луганськ), динаміка ботанічної лексики в українських говірках Криму — Т. П. Кукси (Севастополь).

Динамічність лексики болгарської переселенської говірки в Україні відзначила С. І. Георгієва (Одеса).

Міжмовне контактування українців карпатського ареалу із сусідніми слов'янськими та деякими неслов'янськими народами на лексичному рівні (на матеріалі метеорологічної та темпоральної груп лексики) стало об'єктом дослідження О. А. Могили.

На конференції обговорювалися питання методології дослідження й опису діалектного матеріалу. Зокрема, О. А. Малахівська зауважила, що основою системного вивчення лексики говірок є питальник. Дослідниця поділилася досвідом укладання тематичного питальника з лексики, підкресливши, що майбутнє таких питальників — у їх системності та густоті.

На потреби та методології створення словника гуцульських лексичних діалектизмів, завданням якого є фіксація розмаїття різномовних мовних одиниць, що з певною стилістичною метою використовуються в мові художньої літератури, наголосив В. В. Грещук (Івано-Франківськ). На проблему використання діалектизмів у мові художньої літератури для передачі місцевого колориту на матеріалі польських діалектів звернула увагу К. Сіцінська (Лодзь). До теоретичних проблем словотвору звернулася Р. Марціняк (Лодзь).

Про результати карпатських експедицій Інституту слов'янознавства РАН, які стали продовженням польських етнолінгвістичних експедицій і які регулярно проводилися протягом 1987–2002 рр., доповіла М. М. Толстая (Москва).

Переконливим підтвердженням розвитку української діалектології стали доповіді молодих дослідників, у яких висвітлено проблеми української діалектології на різних структурних рівнях, зокрема про зв'язок діалектології та ономастики розповіли В. О. Яцій (Київ) та А. Д. Обручар (Хуст); історію діалектних явищ вивчали Н. В. Багнюк та М. Кулієвич (Львів); граматичні особливості — С. С. Нередкова (Луганськ) та М. С. Делюсто (Ізмаїл); лексику і фразеологію — І. В. Гороф'янюк та О. А. Цимбал (Вінниця), О. В. Верховод (Луганськ), О. А. Дакі (Ізмаїл), В. П. Шелемех (Львів), Н. О. Олексієнко (Луганськ), Г. П. Краєвська (Вінниця), Є. М. Санченко (Луганськ).

На підсумковому пленарному засіданні виступили Л. Л. Касаткін (Москва), Є. Сиротюк (Познань), С. М. Толстая (Москва), які наголосили, що конференція засвідчила актуальність проблем, розв'язання яких потребує спільних зусиль. Із заключним словом до учасників конференції звернувся заступник директора з наукової роботи Інституту української мови НАН України І. С. Гнатюк та завідувач відділу діалектології П. Ю. Гриценко.

Сподіваємося, що конференція стане катализатором нових ідей, кроком в інтеграції зусиль діалектологів різних українських та зарубіжних наукових центрів.

Г. КОБИРИНКА, Л. РЯБЕЦЬ